

TÜRKİYE’DE SAĞLIK HABERCİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ*

Pelin ÖĞÜT YILDIRIM

ÖZET

Bu çalışma sağlık haberciliğini tanımlayarak, ayrı bir uzmanlık alanı olarak basın tarihi içerisinde ortaya çıkışını ve tarihsel bağlam içerisindeki gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada sağlık haberciliğinin tarihsel gelişimi ekonomik ve toplumsal gelişmelerin yanında sağlık ve medya alanındaki gelişmelere de paralel olarak irdelenmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular sağlık haberciliğinin ilk uygulamalarının 1830’lu yıllara dek uzandığını ancak sağlık haberlerinin yaygın gazetelerde daha yoğun yer almasının 1990’lı yıllarda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Alanda uzmanlaşmaya dönük ilk adımların atıldığı ve sağlık habercilerinin örgütlendiği 1990’lı yılları, sağlık haberciliğinde ticarileşmenin etkilerinin hissedildiği 2000’ler izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Haberciliği, Sağlık Haberi, Medya

HISTORICAL PROGRESS OF HEALTH JOURNALISM IN TURKEY

ABSTRACT

This study aims to define health journalism and present its emergence as a separate area of expertise in press history as well as its progress in historical context. To this end the study examines the historical progress of health journalism in light of economical and social developments as well as developments in healthcare system and media. The data acquired from the study shows that the first examples of health journalism reaches back to 1830’s but more frequent appearance of health news in national newspapers happened in 1990’s. 1990’s when the first steps towards field specialization and organization of health journalists under an association were taken, was followed by 2000’s when commercialization effects of health journalism was felt.

Keywords: Health Journalism, Health News, Media

* Bu çalışma yazarın, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 1 Mart 2013 tarihinde kabul edilen “Türkiye’de Sağlık Haberciliğinin Tarihsel Gelişimi ve Hürriyet Gazetesi Örneği” başlıklı basılmamış doktora tezinden üretilmiştir. Doktora tezi TÜBİTAK tarafından kabul edilen 109 K 534 nolu proje ve Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 1000 E 38 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, ogutpelin@gmail.com.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü tarafından “yalnızca hastalık ya da sakatlığın bulunmaması değil, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik hali” olarak tanımlanan sağlık, doğuştan kazanılmış temel bir hak olarak kabul edilerek uluslararası metinler tarafından korumaya alınmıştır. Bireylerin sağlık eğitimi ise bu metinler tarafından devletin sorumluluk alanı içerisinde kabul edilmiş, sağlık konusunda aydınlatılmış bir kamuoyunun oluşumu bu çerçevede önemli görülmüştür. Bireylerin sağlık eğitiminde yararlanılabilecek araçların başında ise kitle iletişim araçları gelmektedir. Toplumun sağlık konularında doğru bir şekilde bilgilendirilmesinin yanında bireysel anlamda daha sağlıklı bir hayatın sürdürülmesi ve yaşam kalitesinin artırılması anlamında sağlık konulu habercilik faaliyeti önem kazanmış, buna bağlı olarak medyada sağlık konulu yayınlar gittikçe kendine daha fazla yer bulmaya başlamıştır.

Halkın sağlık eğitiminde önemli bir işleve sahip olan medyada sağlık konulu haberlerin kendine gittikçe daha fazla yer bulması sağlık haberciliğinin ele alındığı akademik araştırmaları önemli kılmaktadır. Türkiye’de alanda yapılan akademik çalışmaların konunun kimi yönlerine işaret eden birbirinden bağımsız çalışmalar olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bu güne dek sağlık haberciliği tanımlanmamış ve hangi nitelikteki haberlerin sağlık haberi olarak ele alınabileceği ortaya konmamıştır. Sağlık haberciliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olarak basın tarihi içerisinde ortaya çıkışı ve tarihsel bağlam içerisindeki gelişimi de irdelenmemiştir. Bu noktadan hareketle sağlık haberciliğinin tanımlanarak, nasıl bir tarihsel gelişim gösterdiğinin ortaya konulması bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1. AMAÇ VE YÖNTEM

Sağlık haberciliğinin tarihsel gelişimini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada veriler literatür taraması ve sağlık haberlerinin gerçekleştiricileri olan medya profesyonelleri ve haber kaynakları konumundaki sağlık profesyonelleri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme araştırmacının “sorulacak ana soruları hazırladığı ve görüşme sırasında yeni sorular sorma gereği ortaya çıkarsa bu soruları da sorarak kaydettiği” veri toplama yöntemidir (Erdoğan, 2012: 221). Görüşülecek kişiler kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemine göre “inceleme kriterine uygun bir birim/denek seçilir ve bu birim/denekten elde edilen bilgilere göre diğer denekler seçilir” (Erdoğan, 2012: 213). Bu bağlamda sağlık haberciliği alanında çalışan medya profesyonelleri olarak tanımlanabilecek; deneyimli muhabir, editör ve programcılar ile görüşülmüştür.

Çalışma kapsamında toplam 20 medya ve sağlık profesyoneli ile görüşülmüştür. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ses kaydı alınan ve yaklaşık olarak 40 dakika ile 60

dakikası arasında değişen sürelerle sahip konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu görüşmelerin deşifreleri ise hemen görüşmelerin ardından yapılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan veriler görüşülen kişilerle 2017 yılında mail yoluyla yeniden görüşülerek güncellenmiş; tarihsel süreç onar yıllık dönemler halinde ele alındığından bulgularda herhangi bir değişiklik tespit edilmemiştir.

2. BULGULAR

Çalışmanın bulgular başlığı altında öncelikle sağlık haberciliğinin tanımı ve niteliklerine yer verilmektedir. Sağlık haberciliğinin ilk örneklerinin sunulmasını, sağlık haberciliğinin gelişiminin on yıllık süreçler olarak ele alındığı bölüm izlemektedir.

2.1. Sağlık haberciliği: Tanımı ve nitelikleri

Sağlık haberciliği en temelde insan sağlığını ve yaşam kalitesini ilgilendiren her konuda yapılan habercilik faaliyetlerini kapsamaktadır. Sağlık ve medya profesyonelleriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular sağlık haberciliğinin insanları sağlık konusunda aydınlatma amacı taşıdığını ve halk sağlığı konusunda farkındalık yaratmak, bilinçlendirmek ve gereken durumlarda halkı uyarmak gibi önemli işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, hedef kitle açısından daha genel bir çerçeve ile sağlık haberciliğini tanımlamak da mümkündür. Sağlık haberciliği halka ve sağlık profesyonellerine yönelik olmak üzere iki temel alanda gerçekleştirilmektedir (Karaaslan, 2010; Ersoy 2010). Kocabıyık’a göre (2010) sağlık profesyonellerine yönelik habercilik medikal dergiler ve medikal gazeteler aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve bu yayınlar belirli kriterlere göre yayın yapan bilimsel dergilerin yanı sıra güncel olayların ve sağlık alanının yeniliklerinin sunulduğu popüler medikal dergileri de kapsamaktadır. Türkiye Klinikleri Yayınevi Grubu bünyesinde yayınlanan *Medi-Magazin haftalık tıp gazetesi* genel yayın yönetmeni İbrahim Ersoy (2010) sağlık profesyonellerine yönelik haberciliğin ele aldığı konular bakımından olduğu kadar, haberde kullanılan dil ve üslupla da halka yönelik habercilikten farklı olduğunu ifade etmektedir:

Ben muhabir mülakatları yaparken hep şöyle derim: Acilde, acil serviste ölen, çok değişik bir şekilde ölen hasta bizim için haber değildir. Onlar hekimlerin her zaman gördüğü bir şeydir. Sen hekimlere yönelik haber yapıyorsun, hekimlerin okuyacağı haber yapıyorsun, dilde halkın dilini kullanmazsın. Mesela bizim gazeteyi okuyan adamlar hiç sedef hastalığı diye bir şey okumazlar, yüksek tansiyon diye bir şey okumazlar. Hiper tansiyondur, Psoriasis’tir. Yani orada hekimlerin diliyle konuşuruz biz. Umut verici bir şey zaten yapamazsınız, gülerler size. Yani şöyle bir şey oldu, ‘kansere çare bulundu’ desen, zaten *Medi-Magazin*’i kimse okumaz. Umut verici şey zaten yoktur. Çok bilimsel bir şey de okumazsınız. Ortasını bulan, biraz daha entelektüel bir gazete okursunuz.

Halka yönelik sağlık haberciliği ise sağlık konusunda bilgi veren yaygın gazete haberlerinin yanı sıra sağlık dergileri, televizyonlarda yayınlanan sağlık programları ve internet üzerinden sağlık içeriği sunan web siteleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Halka yönelik sağlık haberciliği hedef kitlenin eğitim düzeyi, sosyo demografik özellikleri gibi çok çeşitli unsurları gözetmesi bakımından sağlık profesyonellerine yönelik habercilikten farklıdır. Bu farklılıklardan ilki haberin dili ve anlatımı ile ilgilidir. Halka yönelik sağlık haberciliğinde tıbbi konuların anlaşılır bir dil ile aktarılması sağlık muhabirlerine göre dikkat edilmesi gereken öncelikli özelliktir. Dikkat edilmesi gereken diğer bir unsur ise “magazinel, sansasyonel ve umut yaratıcı” ifadelerden kaçınılmasıdır.

2.2. Sağlık haberciliğinin tarihsel gelişimi

Sağlık haberciliğinin tarihsel gelişiminde sağlık haberlerinin ilk gazeteler ve mesleki uzmanlık yayınları olan tıp dergilerinde yer alması ve halkın bu yayınlar aracılığıyla bilgilendirilmesi bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Sağlık haberciliğinde henüz bir uzmanlaşmanın gerçekleşmediği 1970 ve 1980’li yılları, sağlık ve medya alanlarında yaşanan gelişmelere paralel olarak şekillenen ve uzman sağlık muhabirleri tarafından hazırlanan sağlık haberlerinin yaygın gazetelerde sıklıkla yer almaya başladığı 1990’lı ve 2000’li yıllar takip etmektedir.

2.2.1. Sağlık haberciliğinde ilkler

Basında sağlık haberciliğinin ilk örneklerine gazete ve dergilerin 1830’lu yıllardan itibaren yayınlanmaya başlanmasıyla birlikte rastlanmaktadır. Sağlık ve tıp alanındaki bilgilerin bu ilk örnekleri gazetelerde mühendislik, fizik veya kimya gibi diğer bilim dallarının da ele alındığı “bilim gazeteciliğinin” bir parçası olarak yer almıştır. Örneğin Osmanlı devletinin 1831 yılında yayınlanmaya başlayan resmi gazetesi *Takvim-i Vekayi* sağlık ve tıp alanındaki gelişmeleri okuyucusuna “Fünun” (fen, bilim) başlığı altında sunmaktadır. İlk sayılarından itibaren sağlıkla ilgili bilgilere yer veren gazetede frengi ve kolera gibi dönemin bulaşıcı hastalıkları hakkında bilgiler ve bu hastalıklardan korunma yolları, beden sağlığının korunması, hava temizliği, sağlıklı beslenme ile ilgili uyarılar ve tavsiyeler, dönemin karantina uygulamaları hakkındaki resmi açıklamalar gibi sağlıkla ilgili çok çeşitli bilgilere yer verilmektedir (Koloğlu, 1997: 28).

1840 tarihli yarı resmi ilk Türkçe gazete *Ceride-i Havadis* ise Avrupa’nın bilim haberlerine geniş yer ayıran bir gazete olarak batının tıp alanındaki gelişmelerine yer vermiştir. “Beden bilgisi” (Anatomi), “Uykunun niteliği” gibi konuların yanı sıra dönemin karantina uygulaması da yine işlenen konular arasındadır. Koloğlu’na göre (1997: 38) *Ceride-i Havadis*’in önemli katkısı ise *Takvim-i Vekayi* ile başlayan okuyucuyla soru yanıt diyalogunun geliştirilmesi ve çağdaş bilim sorunlarının açıkça tartışılmasının gündelik yaşama yerleştirilmesidir. Gazetenin 1843-1844 ve 1850

yıllarındaki sayılarında tıbbiye öğrencileri ile halkın bilimsel bir tartışma çerçevesinde toplanması ise bu diyalogun bir örneği olmuştur.

1878 yılından 1908’de 2. Meşrutiyet’in ilanına kadar 30 yıllık süre boyunca gazetelerin siyasi konulara yer vermekten kaçınması nedeniyle bilim haberlerine ayrılan yer de artış göstermiştir. Ayrıca gazete satışlarının giderek artması sonucu bilimin daha geniş bir kitleye daha sade bir dille anlatımı ihtiyacı da doğmuştur. Bu anlamda Koloğlu’na (1997: 46-52) göre dönemin örnek bilim gazetecisi 1878 yılında *Tercüman-ı Hakikat*’ı çıkaran Ahmed Midhat’tır. Sağlık ile ilgili pek çok farklı konuyu da teknik terminolojiden arınmış bir şekilde sunan Midhat yazılarında “En müfid diş tozu”, “Keyif vericiler ve sağlığın korunması”, “Nebat özlerinin yararı”, “Lahananın yararı”, “Deniz tutmasının tedavisi”, “Kuşpalazı”, “Kolera ve kediler” ve “Bir hekimin aletleri” gibi konuları ele almıştır. Midhat’ın bilimsel bilgiyi halka sade bir dille aktarma gayreti örnek olmuş; dönemin *Sabah*, *Tarik*, *İkdam* gibi gazeteleri de benzer şekilde halkı bilgilendirme çabası içerisine girmişlerdir.

İstanbul’da 1886 yılında yayınlanmaya başlanan *Mizan* gazetesinin sağlıkla ilgili yazılarında ise ağırlıklı olarak çocuk sağlığı konusu işlenmektedir. Gazetede sağlıkla ilgili seri makaleler yazan Dr. Besim Ömer Bey’in “Mebahis-i Tıbbiye-i Umumiyyeden Verem” başlıklı makalelerinde verem hastalığı hakkında bilgi verilerek bu hastalıktan korunma yolları aktarılmıştır. Gazetenin imzasız yazıları arasında yer alan “Mütenevvia (Doktor diyor ki)” başlıklı yazılarda ise göz ve diş sağlığı, şişmanlık ve tedavisi, boğmaca, kızıl, kuduz ve karahumma hastalıkları ve bunların tedavisi halsizlik gibi sağlık problemleri ele alınmıştır. İmzasız yayınlanan diğer bir bölüm ise günümüzün sağlıklı yaşam bölümlerine benzer özellikler taşıyan “Ev Hekimi” bölümüdür (Şirin, 2007: 113-114, 247).

İstibdat döneminin gazeteleri arasında yer alan *Hanımlara Mahsus Gazete* ise 1895 ile 1908 yılları arasında 13 yıl boyunca yayınlanmıştır. İbnül Hakkı Tahir Bey’in sahibi olduğu gazetede genel olarak kadın ve eğitim, evlilik ve aile hayatı, çocuk, edebiyat, sağlık, fen bilimleri ve moda gibi konu başlıkları yer almıştır. Gazetenin sağlıkla ilgili yazıları arasında E. Rasime tarafından kaleme alınan “Hıfz-üs Sıhha-yı Dair (Sağlığı Korumaya Dair)” başlıklı yazılar ve Nazikizade Mehmed Hilmi tarafından kaleme alınan “Hanımlara Vesayayı Sıhhiye (Hanımlara Sağlıkla İlgili Öğütler)” başlıklı yazılardır (Şeyda, 2003: 54).

Sağlık ve tıp alanındaki haberciliğin bu ilk örnekleri ile ilgili belirtilmesi gereken iki önemli nokta vardır. Osmanlı’da çağdaş anlamda bilimsel gelişmenin olmadığı bu dönemde fen ve bilim konularında çok çeşitli bilgilerin aktarıldığı gazeteler için batılı kaynaklardan başkası yoktur. Bu nedenle gazetelerde verilen bilgiler aslen yurt dışında gerçekleşen gelişmelerden çeviri haberler yoluyla Osmanlı toplumunu haberdar etmek biçimindedir. Gözetilmesi gereken ikinci olgu ise Avrupa’ya göre matbaanın 400 yıl, gazeteciliğin ise 250 yıllık bir gecikmeyle girdiği Osmanlı’da okuryazarlık oranının oldukça düşük olmasıdır. Bu anlamda tüm toplumu kapsayacak şekilde halka yönelik sağlık bilgisinin verildiğini söylemek güçtür. Yine de

her ne kadar ağırlıklı olarak İstanbul'da sınırlı bir kesime hitap ediyor da olsa halka yönelik bir bilgilendirme çabasının varlığı önemlidir. Bu bilgilendirme çabasına gazetelerin yanı sıra ilk tıp dergileri de katkıda bulunmuştur. Sağlık bilimleri alanında kurum veya kişilerce çıkarılmış olan dergiler de sağlık alanındaki ilk süreli yayınlar arasında yerlerini almışlardır.

2.2.1.1. İlk tıp dergileri

Sağlıkla ilgili bilgilerin gazetelerde yer bulmaya başlamasından sonra mesleki uzmanlık yayınları olan tıp dergileri de hayata geçmiştir. Pek çoğu doktorluk veya eczacılık mesleğinden gelen kişilerce ya da kurumsal yayınlar olarak çıkartılan bu dergiler her ne kadar ihtisaslaşmış yayınlar olsalar da halka yönelik sağlık bilgisi vermeyi de görev edinerek bu konuda sayfalar ayırmışlardır.

Bu süreli yayınların ilki 1849 yılında yayınlanmaya başlayan *Vakayi-i Tıbbiye* dergisidir. İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Tıp Fakültesi) tarafından hekim başı Abdülhak Molla'nın girişimleriyle yayınlanan *Vakayi-i Tıbbiye*; gerek Türk basın tarihinde gerekse tıp tarihinde yayınlanmış ilk basılı bilimsel dergi olma özelliğini taşımaktadır (Dinç, 1993: 118- 119). Derginin hedefi "halkın sağlıkla ilgili olarak eğitilmesi, kolay uygulanacak bilgilerle donatılması, ülke içindeki tıbbi olayların açıklanması, yurt dışındaki tıbbi olayların çevrilerek aktarılması ve bazı ilaç ve tıbbi malzemelerin doktoralara tanıtılması"dır (Koloğlu, 1997: 39).

İlk tıp dergisi *Vakayi-i Tıbbiye-i*'yi 1871 yılında yayın hayatına başlayan *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye* adlı dergi izlemiştir. Genel bir tıp dergisi niteliğindeki dergi dönemin tanınmış doktorlarının makalelerinin yayınlandığı Türkçe bir dergidir. 1871-1921 yılları arasında farklı isimlerle yayın hayatına devam eden dergi aynı zamanda tıpla ilgili süreli yayınların en uzun ömürlü olanı olma özelliğini taşımaktadır. *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye* 1921-1931 yılları arası *Askeri Tıp Mecmuası*, 1931-1949 yılları arası *Askeri Sıhhiye Mecmuası*, 1949-1956 yılları arasında ise *Askeri Sıhhiye Dergisi* adı ile yayınlanmıştır. Daha sonra ise adı *GATA Bülteni* olarak değişen dergi yayını günümüzde halen sürdürmektedir (Dinç, 1990: 18).

Vakayi-i Tıbbiye ve *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriyye*'yi *Sıhhat Nüma* (1871-?) ve *Mir 'atü'l- Ebdan* (1872-?) adlı tıp dergileri izlemiştir. İstanbul'da Ali Raşid tarafından 15 günde bir yayınlanan *Sıhhat Nüma* daha ziyade doktorlara yönelik bir yayinken, *Mir 'atü'l-Ebdan* ise sadece bir sayı yayınlanabilmiştir (Dinç, 1990: 34). Tıpla ilgili en uzun süreli dernek yayını ise Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane tarafından 1856 yılında yayınlanmaya başlanan *Gazette Medicale d'Orient* adlı dergidir. Azınlıklar tarafından çıkarılmış en uzun süreli tıp dergisi olan *Gazette Medicale d'Orient* 1856-1925 yılları arasında 70 cilt ve Fransızca olarak yayınlanmıştır. İstiklal Savaşı'ndan sonra Türk Tıp Cemiyeti'nin kurulmasıyla birlikte 1925 yılında yayınına son veren dergi 10 sene sonra *Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası* olarak devam etmiştir (Dinç, 1990: 18).

1884 yılında İstanbul'da Dr. Manuel Ütücüyan tarafından haftalık olarak yayınlana-

nan *Sıhhat* dergisi ise halk sağlığı ile ilgili yazılarıyla ön plana çıkmaktadır. İlk sayfasında genellikle sağlıkla ilgili haberlerin duyurulduğu, diğer sayfalarında ise hastalıkların teşhis ve tedavi şekillerinin anlatıldığı *Sıhhat*’te yer alan yazılar arasında “Sıhhatin başlıca düşmanı sarhoşluğun netice ve tedavisi”, “Meşrubat (Arpa suyu veya bira)”, “Maden suları” “Ayak donması”, “Kuş boğan illeti”, “Jimnastik”, “Yara ve kırık hakkında tedabir-i iptidaiye”, “Çiçek çıbanlarına karşı” gibi örnekler yer almaktadır (Dinç, 1993: 98).

İstanbul dışında yayınlanan ilk tıbbi süreli yayın ise 1910 yılında Trabzon’da yayın hayatına başlayan *Hekim* adlı dergidir. Yayın hayatı 1 yıl süren *Hekim* dergisi Anadolu’da çıkartılan ilk Türk tıp dergisidir ve genellikle halk sağlığı konusunda yazıları içermektedir. “Diş ve dişlerin muhafazası”, “Bir evde bulunması lazım olan ilaçlar”, “Bel ağrısına hardal yakısı”, “Perhiz”, “Kolera”, “İnsan yavrusunun bulaşıcı hastalıkları” gibi konu başlıklarının yer aldığı derginin yazarları arasında ise Ömer Dursuni, Kilisli Rıfat Kardam, Mehmed Şükrü, Hasan Raif gibi hekimler bulunmaktadır. Hekim dergisini 1920 yılında Ankara’da yayınlanan *Türk Hekimi* ile yine aynı yıl İzmir’de yayınlanmaya başlayan İzmir *Tıp Mecmuası* izlemiştir (Dinç, 1990: 29-30).

1925 yılında İstanbul’da *Tedavi Notları* adıyla Dr. Marko Elnekave yönetiminde yayın hayatına başlayan dergi ise özel kişi tarafından çıkartılan en uzun ömürlü dergi olma özelliğini taşımaktadır. Aylık olarak yayınlanan dergi ilk senelerinde Bayer firmasının ilaçlarını tanıtmak amacıyla yayınlanmıştır. Eski Türkçe olarak yayınlanan dergi yabancı gazete ve dergilerde çıkmış yabancı hekimlere ait makaleleri özet çeviriler şeklinde sunmuştur. *Tedavi Notları*, derginin sahibi Elnekave’nin rahatsızlanmasıyla el değiştirmiş ve 1933 yılından 1989’da ölümüne kadar Dr. Feridun Frik tarafından yayınlanmıştır. Dr. Frik’in yönetiminde çeviri haberlerden ziyade Türk doktorlara ait araştırmaların yayınlandığı derginin ismi 1935 yılında *Dirim* (Yaşam/hayat) olarak değiştirilmiş ve günümüze bu isimle ulaşmıştır (Dinç, 1993: 110).

1927 yılında İstanbul’da yayınlanan *Sıhhi Malumat*’ın hem sahibi hem de Müdür-i Mes’uli (sorumlu müdür) olan operatör Dr. Cafer Tayyar Kankat derginin ilk sayısında *Sıhhi Malumat*’ın gayesini “şimdiye kadar ihmal edilmiş halk hıfzı’s- sıhhasını ferdlere temsil ettirmek” olarak açıklamıştır. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere *Sıhhi Malumat* bir halk sağlığı dergisidir ve ikinci sayısından itibaren “halk kısmı” ve “ettiba kısmı” olarak ayrılmıştır. “Neslimizi bozan hastalıklardan frengi”, “Kuş palazı”, “Ekmek”, “Hazım hıfzı’ssıhhası”, “Şehir hıfzı’ssıhhası” gibi konuların ele alındığı dergideki yazıların çoğu Dr. Tayyar’ın kendisi tarafından kaleme alınırken diğerleri ise imzasızdır (Dinç, 1993: 101).

2.2.1.2. Harf devrimi sonrası

Sağlık ve tıp haberciliğinin ilk örnekleri Arap harfleri ile Türkçe yayınlanmıştır. Latin harflerinin 1928 yılında kabulü ise sağlıkla ilgili bilgilerin halka aktarılmasında bir

dönüm noktası olmuştur. Başlatılan eğitim seferberliği doğrultusunda sağlık bilgileri daha geniş bir kitleye daha sade bir anlatımla sunulmaya başlanmıştır. Koloğlu (1997: 54) okuryazar kitlenin nüfusun %95'ini kapsayacak bir hale getirilmesine yönelik çabada gazetelerin de büyük bir rol oynadığını, bu anlamda basında da her konuda daha basit bir anlatım ve hafif içeriklerin yer almasına özen gösterildiğini belirtmektedir. Böylece 1930 ve 1940'lı yıllarda sağlık ve tıp gibi kendine ait bir terminolojisi olan alanlarda bilginin toplumun tabanına da yansıtılması amacıyla daha sade bir dil ve anlatım benimsenmiştir. 1935 yılında yayın hayatına başlayan *Tan Gazetesi*'nde Lokman Hekimin Öğütleri başlığı altında verilen sağlık bilgileri de Latince terimlere ya da bilim adamlarının anlatımlarına yer verilmeden sunulmuştur. Her gün pratik tıp bilgilerinin sunulduğu Lokman Hekimin Öğütleri köşesinde “Mevsime göre vitamin”, “Gençleştirecek yemekler”, “Rahatsızlık vermeyen peklik”, “Peklikten insan zehirlenir mi?”, “Çocuk pekliğe tutulursa”, “Erkeklerin teessürü”, “Tenkiye orucu bozar mı?” gibi başlıklar yer almaktadır (Koloğlu, 1997: 53- 54).

2. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği 1939 yılında ise gazete ve dergilerin yanı sıra yeni bir kitle iletişim aracı devreye girmiştir. Radyonun sadece İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlere değil, tüm ülkeye sözü ulaştırarak bir araç olması halka bilginin ulaştırılması açısından önemlidir. Savaş dönemi koşullarında kâğıda getirilen sübvansiyonlar nedeniyle gazetelerin sayfa sayıları ve tirajları düşerken 1938 yılından itibaren yayına başlayan Ankara Radyosu halkın haberdar edilmesinde öncelikli konuma geçmiştir. Daha geniş bir kitleye sağlık alanında yararlı bilgilerin ulaştırılması açısından da radyodan yararlanılmıştır. Bu dönemde Doktor Galip Ataç'ın haftanın 6 günü yayınlanan *Evin Saati* isimli programı kolay anlaşılır bir dille sağlık sohbetlerinin yapıldığı bir program olarak ün yapmıştır (Koloğlu, 1997: 55).

Soru yanıt şeklindeki sağlık programlarından bir diğeri ise *Dertleşme Saati* isimli programdır. Farklı branşlardan doktorların konuk edildiği *Dertleşme Saati*'nde halk sağlığını ilgilendiren çok çeşitli konularda sağlık bilgileri verilmektedir. Dr. Muhit Tümerkan ile *Tütünün zararları* (1943: 4), Dr. Niyazi İsmet Gözcü ile *Göz hastalıkları* (1943: 4), Dr. Raşit Serdengeçti ile *Neden sık soluruz?* (1943: 15), Dr. Kemal Hüseyin Pilevnelioğlu ile *Tifüsten korunalım* (1943:6), Dr. Muhiddin Celal Duru ile *İlaç Nasıl Kullanılır?* (1944: 11) adlı programlar bunlardan bazılarıdır. Ankara Radyosu'nun halk sağlığına yönelik yayınlarından bir diğeri ise *Vücutumuzu Çalıştıralım* programı olmuştur. 1942 yılında Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları tarafından görevlendirilen beden terbiyesi öğretmenleri ve doktorlardan oluşan bir komisyon tarafından hazırlanan programın amacı dinleyicilerini “sabahları vücudu işleterek günlük hayata daha canlı, daha neşeli, daha istekli başlamaya hazırlamak”tır (Radyo Dergisi, 1942: 4-5).

2.2.2. 1970 ve 1980'li yıllar

Türkiye'de sağlık haberciliği 1990'lara kadar sadece birkaç büyük gazetede birkaç kişinin yaptığı özel haberler ile sınırlıdır (Yılmaz, 2010). 1980'li yılların sağlık ha-

berlerinde başlıca haber konuları arasında AIDS, organ nakilleri, sağlık alanında teşhis ve tedaviye ilişkin ilk uygulamalar ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı SSK hastanelerinde yaşanan ihmaller ve sağlık skandalları yer almaktadır. Sağlık haberciliği alanında bir uzmanlaşmadan bahsedilemeyeceği 1970 ve 1980’li yıllarda basın kuruluşlarının sağlık servisleri ya da sadece sağlık alanında çalışmak üzere istihdam ettikleri muhabirleri yoktur. Bu nedenle sağlık haberlerini takip eden muhabirler aynı zamanda başka konularla ilgili haberlerle de ilgilenmektedir (Aydın, 2010). *Hürriyet* gazetesi muhabiri Selma Tükel 1970 ve 1980’li yıllarda yapılan sağlık haberlerinin günümüzden farklı olarak halka genel sağlık bilgisinin aktarılmasından ziyade “bir kadın iki başlı çocuk doğurdu” örneğinde olduğu gibi normal dışı olayların sansasyonel bir anlatımla sunulduğu haberler olduğunu ifade etmektedir (Tükel, 2010). Bu dönemde Türkiye’de sağlık haberleri aynı zamanda sadece basın alanı ile sınırlıdır. Gazeteler ise sağlık haberleri için özel bir sayfa ya da yer ayırmamaktadır.

2.2.3. 1990’lı ve 2000’li yıllar

Sağlık haberciliğinde ilklerin konu edildiği 1970 ve 1980’lerden, sağlık haberlerinin yaygın gazetelerde daha fazla yer almaya başladığı 1990’lara gelindiğinde, gazeteler de bünyelerinde deneyimli bir sağlık muhabiri istihdam etmeye başlamışlardır (Erşan, 2010). 1990’lı yıllar ayrıca gazete sahiplerinin radyo ve televizyon yayıncılığı alanına da girdiği ve özel televizyon kanallarının birbiri ardınca açılmaya başladığı bir dönemdir. Diğer yandan televizyonlar 1990’lı yıllarda özel olarak sağlığa dönük bilgilendirici programlar yayınlamamışlardır (Minareci, 2010). Yine de sağlık, 1992 yılında yayınlanmaya başlayan Arena Programı’nda olduğu gibi haber programlarının içerisinde ele alınan en önemli konu başlıklarından birini oluşturmuştur (Yılmaz, 2010).

Türkiye’de sağlık alanına yönelik “popüler dergicilik” faaliyetlerinin ilk örneğine de 1990’lı yıllarda rastlanmaktadır. Sağlık yayıncılığında bir ilk niteliğinde olan *Formsante* Dergisi yayın hayatına 1993 yılında *Milliyet Dergi Grubu* bünyesinde başlamıştır. Daha sonra 1994 yılında Aydın Doğan’ın *Hürriyet* gazetesini satın almasıyla birlikte *Hürriyet Dergi Grubu* bünyesine geçen *Formsante*, ağırlıklı olarak sağlık ve güzellik konularının işlendiği ve çeviri sağlık haberlerinin yayınlandığı bir dergidir. Derginin yayın hayatına başladığı 1993 yılında yayın koordinatörlüğü görevini yürüten Regaip Minareci (2010), çeviri sağlık haberlerinin sade bir Türkçe ile okuyucuya aktarıldığı *Formsante*’nin, yabancı dil bilen muhabirlerden oluşan bir ekip ile hazırlandığını ve internet teknolojisinin henüz kullanımda olmadığı 1993 yılında yurtdışından abonelik yoluyla gelen sağlık dergilerinden derlenen konulara yer verildiğini ifade etmektedir. Dergi, okuyucusuna çeviri haberlerin yanı sıra sağlık muhabirleri tarafından takip edilen tıp kongrelerinden de haberler sunmuş ve farklı tıp branşlarından gelen doktorların danışmanlığında yayınlanmıştır (Minareci, 2010).

Sağlık haberciliğinde 1990'lı yıllar ayrıca alanda uzmanlaşmaya dönük ilk adımların atılmaya başlandığı, sağlık muhabirlerinin kendi aralarında örgütlendiği ve değişen sağlık ve medya sektörlerine paralel olarak ticarileşmenin sağlık haberciliği üzerinde olumsuz etkilerinin hissedilmeye başlandığı bir dönem olarak özetlenebilir. Bu bağlamda sağlık haberciliğini 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara bağlayan süreçte öne çıkan en önemli başlıklar sağlık muhabirlerin örgütlenme çabaları, alanda uzmanlaşma ve ticarileşmenin sağlık haberciliği üzerine etkileridir.

2.2.3.1. Sağlık muhabirlerinin örgütlenme faaliyetleri

Sağlık haberlerinin yaygın gazetelerde daha fazla yer almasına bağlı olarak 1990'lı yıllarda hemen hemen her gazete bir sağlık muhabiri istihdam etmeye başlamıştır (Erşan, 2010). Sağlık muhabirliği alanında uzmanlaşmaya dönük ilk adım ise bu alanda çalışan ulusal gazete çalışanlarının 21 Mayıs 1991'de bir dernek çatısı altında toplanmasıyla olmuştur. Ancak sağlık muhabirlerinin dernekleşmeyi sağlayacak yeter sayıda olmaması nedeni ile dernek eğitim muhabirleri ile birlikte kurulmuştur (Yılmaz, 2010). Gazetecilik mesleği alanında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti dışında kurulan ilk dernek olan Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği (ESAM-DER) kurucu başkanı olan Sibel Güneş, dernekleşmenin haber kaynaklarının sağlık haberciliğini bir uzmanlık alanı olarak kabul etmelerinde önemli bir adım olduğunu belirtmektedir. Güneş'e göre (2010) ESAM-DER'nin kuruluşu ile başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere tıp alanının uzmanlık dernekleri ile sağlık muhabirleri arasındaki iletişim de güçlenmiştir.

"Eğitilmiş gazeteci, sağlıklı haber" anlayışı ile kurulan derneğin amaçları arasında eğitim ve sağlık alanında haberciliğin kalitesini arttırmak, mesleki dayanışmayı sağlamak, halkın sağlık konusunda doğru bilgilendirilmesini sağlamak ve etik kuralların uygulanmasını sağlamak yer almaktadır. ESAM-DER'in alanda uzmanlaşmaya dönük faaliyetleri arasında sağlık muhabirleriyle düzenlenen rutin toplantılar yoluyla haberlerin kalitesini artırma amaçlı çalışmalar yer almaktadır. Dernek ayrıca alanın diğer aktörleri olan Sağlık Bakanlığı, sağlık alanının bilimsel dernekleri, sivil toplum kuruluşları ve ilaç firmalarıyla da ortaklaşa olarak eğitim toplantıları düzenlemektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen toplantıların ilki Türk Tabipleri Birliği ve TÜBİTAK'ın da işbirliği ile 18-20 Haziran 1999 günleri arasında gerçekleştirilen "Sağlık Bilinci ve Medya" toplantıları olmuştur. Sağlık haberciliğinin tartışıldığı toplantıda, "daha sağlıklı bir toplum için iyi hekimlik ve iyi gazetecilik yapmanın" önemine işaret edilerek, sağlık haberciliğinde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerinin yer aldığı "Halkın Yararı İçin Sağlık Haberciliği Bildirgesi" açıklanmıştır. Toplam yedi tane Sağlık Bilinci ve Medya toplantısı gerçekleştiren derneğin çalışmaları 2003 yılından sonra daha ziyade tıbbın spesifik konularında muhabirlerin bilgilendirilmesine kaymıştır.

Sağlık haberciliği alanında ikinci dernekleşme faaliyeti ise 2011 yılında gerçekleşmiştir. Genel merkezi Ankara'da bulunan Sağlık Muhabirleri Derneği'nin (SAMU-

DER) başlıca amaçları arasında sağlık muhabirliğini gazetecilik mesleğinin özel bir dalı haline getirmek, sağlık muhabirleri ile meslek kuruluşları arasındaki işbirliğini güçlendirmek, üyelerinin çalışmalarını kolaylaştırıcı ve başarılarını artırıcı yönde çaba göstermek, sağlık alanında kamu yararı ilkeleri gözetilerek, bir sivil toplum ve meslek örgütü olmanın bilinciyle ülkenin sağlık şartlarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yürütmek ve üyelerinin mesleki bilgi ve görgülerinin geliştirilmesi amacıyla yerli ve yabancı uzmanların da katılımıyla toplantı, kongre, seminer ve kurs gibi etkinlikler düzenlemek yer almaktadır. *Sağlık Life Dergisi* genel yayın yönetmeni Yusuf Ziya Erarslan’ın başkanlığını yürüttüğü dernek 2011 yılı içerisinde üyelerinin mesleki eğitim ve gelişimine yönelik olarak “Sağlık Aynası” adıyla eğitim toplantıları başlatmıştır.

Sağlık haberciliği alanındaki üçüncü örgütlenme ise genel merkezi yine Ankara’da bulunan Sağlık İletişimi Derneği ile olmuştur. Resmi olarak 4 Ekim 2012 tarihinde kurulan derneğin amacı “sağlık ile ilgili konularda sağlık profesyonelleri ile sağlık iletişimcilerini bir araya getirerek halkın sağlık konusunda doğru bilgilendirilmesine katkı sağlamak ve sağlık iletişimi konusunda politikalar geliştirmek”tir (Öz, 2012). Sağlık İletişimi Derneği Kurucu Başkanı İbrahim Ersoy (2012) derneğin, amacıyla paralel olarak “sağlık profesyonellerini de kapsayan, sadece sağlık habercilerinden oluşmayan” bir dernek olduğunu ifade etmektedir. Ersoy (2012) “alandaki diğer derneklerle işbirliğine gidebileceklerini” belirtmekle birlikte Sağlık İletişimi Derneği’nin “hem habercileri, hem de hekimleri eğitecek daha geniş kapsamlı” bir örgütlenme olduğunu ifade etmektedir.

2.2.3.2. Sağlık haberciliğinde ticarileşme

Temellerinin 1980’li yıllarda atıldığı, 1990’lı yıllara gelindiğinde ise az çok şekillenmiş bir piyasa yapısının oluştuğu sağlık ve medya sektörlerinde yaşanan dönüşümlere paralel olarak sağlık haberciliğinde de bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Sağlık alanında özellikle 1990’lı yıllardan itibaren ivme kazanan özel sağlık sektörünün geliştirilmesine dönük politikalar ve medya sektöründe artan yoğunlaşma/tekelleşme eğilimi her iki alanın kesişme noktası olan sağlık haberciliğinde pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özel sağlık sektörünün gelişimine paralel olarak ortaya çıkan kurumsal iletişim kaynaklı sağlık haberleri ve sponsorlu sağlık programları sağlık haberciliğinde ticarileşmenin en belirgin sonuçları olmuştur. Buna ek olarak, medya sektöründe editöryal politika değişiminin sağlık haberciliğine olumsuz etkileri ve sağlık haberciliğinde uzmanlaşmanın önündeki engeller bu sorunlardan başlıcalarıdır.

2.2.3.2.1. Kurumsal iletişim kaynaklı sağlık haberleri ve örtülü reklamlar

Sağlık sektöründe 1990’lı yıllardan itibaren artış gösteren özel sektör yatırımlarının

sağlık haberciliği üzerindeki etkileri açısından ele alınabilecek ilk olgu kurumsal iletişim kaynaklı sağlık haberleridir. Bu bağlamda özel sağlık kuruluşlarına ilişkin haberlerin “hangi çerçevede” verilmesi gerektiği ESAM-DER ve TTB tarafından organize edilen Sağlık Bilinci ve Medya toplantılarında da ele alınan konulardan biri olmuştur. Sağlık alanında özel sektörün teşvik edilmesine ilişkin politikaların devreye girmesiyle birlikte 1980’lerin başında sayıları oldukça az olan özel hastaneler, bu 10 yılın sonlarına doğru birbiri ardınca açılmaya başlanmıştır. Özel hastanelerin sayısının giderek artması ve bu hastanelerin bünyelerinde kurdukları kurumsal iletişim birimleri ile birlikte sağlık muhabirlerinin iş yapış biçimleri de değişmiştir. Güneş’e göre (1999: 37) en temel değişim sağlık muhabirleri ile haber kaynakları arasında artık halkla ilişkiler firmalarının bulunmasıdır: “Günümüzde halkla ilişkiler şirketleri, tabii iyileri bir kenara koyuyorum ama artık bizim görüşme yapacağımız insanlarla yaptığımız görüşmelerde yanımıza oturuyorlar. Fotoğrafın nereden, nasıl çekileceğine müdahale ediyorlar. Soru soruyorlar. Haber kaynağımızı yönlendiriyorlar veya röportajın akışı kritik bir konuya doğru akıyorsa onu değiştirmeye çalışıyorlar.”

Sağlık muhabirlerinin halkla ilişkileri firmalarının devreye girmesiyle birlikte yaşadıkları diğer bir sorun ise sağlık haberinin konu ve kapsamının bir pazarlık nesnesi haline gelmesidir. Güneş (1999: 37) sağlık muhabirlerinin hem mesleki gelişim açısından hem de haber kaynağı olarak yararlandığı bilimsel toplantıların da yine pazarlık konusu haline geldiğini belirtmektedir:

Bir kere bir çıkar ilişkisi kurulmaya çalışılıyor. Biz şimdi bir toplantıya gelen sağlık muhabirinin kafa sayısı olarak halkla ilişkiler şirketlerinin para aldıklarını duyuyoruz. Veya bizim yapacağımız herhangi bir haberin halkla ilişkiler firmasının temsil ettiği diyelim ki A firmasına şu şekilde sunulduğunu görüyoruz. Haberin ne kadar, hangi genişlikte çıkacağı, kaç sütun, santim hesabı olacağı reklam bazında fiyatlandırılıyor. Yani X muhabir bu haberi çok geniş tutar, bunun üzerine gidelim, bunun üzerinde çalışalım, bunun karşılığı da budur gibi bir yaklaşım söz konusu. Tabii bunu firma da talep edebiliyor veya halkla ilişkiler şirketi firma talep etmeden ona bu şekilde faturalandırabiliyor. Bizim üzerimizdeki baskının artmasındaki temel faktör bu. Akıtılan paranın hakkını vermek isteyen kurum temsilcileri bizim üzerimizdeki baskıyı giderek arttırıyorlar. Gazeteciyi halkla ilişkiler firmasının bir temsilcisi görmek gibi bir yanlışın içindeler.

Gazeteciliğe 1986 yılında *Hürriyet*’te başlayan ve 10 sene sağlık muhabirliği yaptıktan sonra aktif gazeteciliği bırakarak Alman Hastanesi’nin basın departmanının kuruluşunda yer alan Kadriye Yılmaz’a (2010) göre ise halkla ilişkiler şirketlerinin aktif hale gelmeleri sağlık muhabirliğini giderek masa başında yapılan bir işe dönüştürmüştür. Yılmaz’a göre 2000’li yıllarda sağlık muhabirliği artık “bülten gazeteciliği”dir. Sancar (2010) ise sağlık haberciliğinin bülten gazeteciliğine dönüşmesinin nedenleri arasında özel hastane sayısının artması kadar gazetelerin maddi olanaklarda kısıtlamaya gitmesinin de etkisi olduğunu belirtmektedir. Sancar’a göre “habere

gidecek araba sayısının bile hesaplanması ve tükenmişlik” gazeteciyi kurumlardan gelen sağlık bültenleriyle giden bir habercilik anlayışına itmektedir. Her ne kadar özel sağlık kurumlarının basın ve halkla ilişkiler departmanları tarafından gönderilen bültenler sağlık muhabirlerinin gündem takibi açısından işini kolaylaştırmak gibi bir işleve sahipse de Aydın’a (2010) göre haberin sağlık muhabirinin ayağına gelmesi muhabiri yönlendirici olması açısından sakıncalıdır: “Ama bu haberler nasıl haberler? Daha çok o kurumları öne çıkaran, birazcık manipülasyon kokan, bizi de onlara mahkum eden yani tek tiplenen haberler.”

Sağlık alanında özel yatırımların artmasına paralel olarak doktorların, özel sağlık kuruluşlarının ya da ilaç ve tıbbi cihaz üreten firmaların tanıtımlarının haber metninin içerisine yedirilerek verilmesi sağlık alanında reklamın yasal olarak yasaklandığı Türkiye’de bulunan yeni formül olmuştur. Türk Tabipleri Birliği Eski Başkanı Eriş Bilaloğlu (2011) bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Bir şeyin reklam olup olmaması kurulan sistem içerisinde anlam taşır. Eğer hiçbir şeyin paraya tahvil edilemediği bir sağlık ortamı kurduysanız, bu bilgiler, bilgidir. Bu bir sektörsel, para dönüyorsa, bu dönen paranın giderek daha fazla büyüme şansı varsa, bunların hepsine reklam mı sorusunu sormak çok yerinde.”

Sağlık haberciliğinde örtülü reklam tanıtım konusu medya ve sağlık profesyonelleri tarafından da dile getirildiği gibi objektif kriterlerin olmaması ve haber ile reklam arasındaki çizginin net olarak çizilememesi nedeniyle tartışmaya açık bir problem olarak durmaktadır. Sağlık muhabirleri açısından haberin unsurlarına yer vermek amacıyla kullanılan bilgiler, diğer bir bakış açısından sağlıkla ilgili bilgilendirme amacının ötesinde kamuoyunun “yönlendirilmesi” anlamını da taşıyabilmektedir. Diğer yandan Kazancıbaşı (2010) yine de “sağlık alanında en düzgün habercilik yapılan yerin gazeteler” olduğunu belirtmekte, televizyonda ise ticari kaygının daha ağır bastığını dile getirmektedir. Kazancıbaşı’nın (2010) da ifade ettiği gibi sağlık haberciliğinde ticarileşme, özellikle 2000’li yıllardan sonra sağlık konusuna giderek daha fazla yer veren yaygın gazetelerin yanı sıra televizyonlarda da sağlık programlarının yer almaya başlamasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Basında ticarileşme kendisini muhabirlerden istenen sipariş sağlık haberleri şeklinde gösterirken, televizyonlar ise sponsorlu sağlık programlarına yönelmişlerdir.

2.2.3.2.2. Basında editöryal politika ve sipariş sağlık haberleri

ESAM-DER ve TTB tarafından 1999 yılında organize edilen 1. Sağlık Bilinci ve Medya toplantısı konuşmacılarından dönemin Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkan Yardımcısı Orhan Erinç, toplantının “Tıp Etiği ve Medya Etiği” başlıklı oturumunda katılımcılara, medya ve sağlık sektörlerindeki yeni yapılanmanın en önemli unsurlarından birinin medya holdinglerinin sağlık sektörüne yatırım yapması olduğunu ifade etmiştir (Erinç, 1999: 9). Toplantının diğer bir katılımcısı olan Didem Ünsal ise “hastanesi olan veya bil fiil hastane ya da teşhis kurumları ile ilişkisi olan

basın patronları”nın olduğu medya sektöründe “sendikasıız çalışmak durumunda olan” sağlık habercilerinin kamu yararını gözetmek konusunda sıkıntılar yaşadığını dile getirmektedir (1999: 94). Bu bağlamda medya sektöründeki yoğunlaşmanın Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde Gazetecinin Hakları başlığı altında yer alan “Gazeteci inanmadığı bir görüşü savunmaya, veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz” kuralının ihlalini de beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu kuralın ne şekilde ihlal edildiği dönemin Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği Başkanı Sibel Güneş (1999: 39) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

Bizim tarafsız haber yapma özgürlüğümüz ortadan kalkıyor. Şimdi basın sektörü sağlık alanına da girmeye başladı. O gruplarda çalışan sağlık muhabirlerinden şu tip şikâyetler alıyoruz. Diyelim ki A basın kuruluşu bir hastane açtı. O sağlık muhabirinin önüne kendisiyle rekabet imkânı olan başka bir kurum hakkında haber yapmamasını getirip koyuyor. Veya hangi haberlerin yapılmayacağı konusunda önüne bir dizi isim veriyor. Ciddi anlamda gazeteciyi kendi işinde kendi kurumu sansürleyebiliyor.

Güneş’in ifade ettiği otosansürün medya kuruluşları içerisinde işlerlik kazanmasının en önemli ayağını ise “patronaja yakın aristokrasi” oluşturmaktadır. Sönmez’e göre “medya endüstrisi döneminde” basın yayın kuruluşlarındaki büyümeyle birlikte işletme içi iş bölümü ve kademelenme de artmıştır. Bu dönemde yönetici editörler ve yazarlardan oluşan aristokrasi, hiyerarşik olarak “üstte” bulunurken, muhabirler ve teknik çalışanlar da “aşağıdakileri” oluşturmuşlardır (Sönmez, 2007). Kurum içi yapılanmanın otoriter denebilecek bir hal almaya başladığı bu dönemde sağlık muhabirlerinin editöryal kadro karşısında inisiyatifi de tartışılmaya başlanmıştır. *Hürriyet* gazetesi sağlık muhabiri Mesude Erşan (1999: 17) muhabir olarak gelen baskılara yönelik yapabildiği tek şeyin “haberine altına imza atmamak” olduğunu belirtmektedir:

(...) Sağlık muhabirlerinin inisiyatifi bir tartışma konusu. Maalesef inisiyatiflerimiz düşük. Çünkü bizim üzerimizde özellikle son yıllarda katı bir hiyerarşik düzen oluştu. Yazı kuruluyla ilgimiz yok. Arada şef var, müdür var. Haberinizi kaderi sizden sonra tamamen değişebilir veya yazı kurulundan bir istek geliyor. Bir şey veriliyor ve onu doğrulamanız isteniyor. Araştırıyorsunuz, sonuçta o çıkmayabiliyor. Ama karşı taraftan beklenen o sipariş veya bir basın toplantısı oluyor. Benzer örneklerini yaşadık. Öne sürülen şeyler tamamen bilime uygulamaya aykırı. Bunu kanıtlıyorsunuz, çıkarıyorsunuz ama yöneticiniz size diğer gazeteciler yazacak, sen de yaz diyor ve yazmak zorunda kalıyorsunuz. Yapabileceğiniz yegâne şey o habere imza atmamak. Ama sonunda sizden çıkan bir haber ve bunun rahatsızlığını hissediyorsunuz.

Umur Talu, *Dipsiz Medya* adlı kitabında yazı işleri politikasının aynı zamanda çok yönlü bir inanç meselesi olduğuna dikkat çekerek gazetenin ticari çıkarları ile yazı işleri politikasının mesafeli olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Talu’ya göre “dördüncü kuvvet” adıyla kamusal bir işlev taşıyan medya aynı zamanda özel ve ticari bir işletme olması sebebiyle “daha çok gelire uygun bir yayın politikasına” yö-

nelmemelidir. Aksi takdirde editoryal politika “gündelik ticari çıkarların belirlediği gündelik bir değişken” haline gelebilir (Talu, 2000: 131-133). Gazetelerin sağlık haberleriyle ilgili yayın politikasının Talu’nun deyişiyle “daha çok gelire uygun bir yayın politikasına dönüşmüş” olması alana akıtılan parayla doğru orantılıdır. Uzman sağlık muhabirlerinden istenen sipariş haberler bu durumun bir göstergesidir: “Sipariş bize editörümüz, haber müdürümüz veya bağlı bulunduğumuz istihbarat şefinden geliyor. Ama onlara da özel sağlık kurumlarından firmalardan tanıdıkları olduğu, yakınları olduğu diğer kurumlardan bu tür talepler gelebiliyor. Bunu her zaman kesin bilemiyoruz. Bunu gerçekten şefim mi istiyor; yoksa yakın bir kurum mu?” (Aydoğan, 1999: 96).

2.2.3.2.3. Televizyonda sağlık haberciliği ve sponsorlu sağlık programları

Sağlık haberciliğinde ticarileşmenin en “görünür” mecrası, 2000’li yıllardan itibaren sağlık konusunda ayrı bir yer ayırmaya başlayan televizyon ekranları olmuştur. Kazancıbaşı’na (2010) göre Türkiye’de “para karşılığı ekrana çıkmaya can atan birkaç serbest çalışan hekimi ve kırışık, selüloit kremi ithal eden firmayı arkasına alan herkes, sağlık programı yapabilir” hale gelmiştir. Kazancıbaşı tarafından dile getirilen bu eleştiri, diğer sağlık muhabirleri tarafından da dile getirilmektedir. Erşan’a (2010) göre televizyonda yapılan sağlık programları ücret karşılığında yapılmaktadır ve bu nedenle bu programların güvenilirliği tartışmalıdır.

Sağlık programlarında ticari kaygının diğer bir boyutunu haber kaynakları konumundaki doktorlar oluşturmaktadır. Sağlık kurumları gibi doktorluk mesleğini icra edenlerin de reklam niteliğinde yayın yapamayacağı veya çalışmalarına ticari bir görünüm veremeyeceği yasalarda ve hekimlik mesleğinin etik kurallarında belirtilmiştir (Ersoy, Güler ve Giritlioğlu, 2008). Diğer yandan Yılmaz (2010) doktorların da PR şirketleri aracılığıyla para vererek sağlık programlarına konuk olarak katılabildiğini belirtmektedir. Yılmaz tarafından “faturalandırılmış sistem” olarak tanımlanan sağlık programları konusunda kendisi de bir tıp doktoru olan ve aynı zamanda televizyonda sağlık programları hazırlamış olan Ahmet Rasim Küçükusta da benzer eleştirilerde bulunmaktadır. Küçükusta (2010) programların hastane veya medikal ürün sponsorluğunda yapılması nedeniyle o kurumda çalışmakta olan doktorların davet edildiğini veya bazı doktorların “tarife” doğrultusunda bu programlara konuk olduğunu ifade etmektedir.

Televizyondaki sağlık haberciliğinde 2000’li yıllarda dikkati çeken diğer bir unsur ise deneyimli sağlık muhabirleri tarafından hazırlanıp sunulan sağlık programlarının yanında sağlık alanında deneyimi olmayan kişilerce sunulan programların da yer almasıdır. Kazancıbaşı’na (2010) göre “sağlık alanında en sorunlu yerin televizyonlar” olmasının sebeplerinden biri de budur: “Televizyonlarda haber merkezlerinin çoğunda zaten sağlık muhabiri bulunmuyor. Televizyonlardaki sağlık programları dersiniz felaket. Sağlıktan anlamayan, tıptaki gelişmeleri takip etmeyen, soru sor-

masını bilmeyen kişilere sadece eli yüzü düzgün diye sponsorlu sağlık programları sunduruluyor.”

Yılmaz de Kazancıbaşı gibi televizyonlarda sağlık programı hazırlayan ve sunan kişilerin gazetecilik kökenli olması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü Yılmaz’ın (2010) göre “bir şeyi sormak ve onun yanıtını almak, onun ardından bir soru daha çıkarmak sadece gazetecilere özgü bir şeydir”. Ziyeti Kocabıyık (2010) ise sağlık programlarının sayıca artış gösteriyor olmasının halkın sağlık hakkında bilgilendirildiği anlamına gelmediğini ve sağlık muhabirleri tarafından dile getirilen bu problemlerin “etik temizlik gerektiren bir sorun” olarak durduğunu ifade etmektedir. “Reklam kuşağından daha etkili bir reklam” niteliğindeki yayınların denetimi konusunda ise Kocabıyık (2010) “televizyon veya gazete yönetimlerinin reklamla haberi ayırt ederek bir çizgi belirlemesi, RTÜK’ün ise gerektiğinde müdahale etmesi gerektiğini” söylemektedir.

2.2.3.2.4. Sağlık haberciliğinde uzmanlaşma ve önündeki engeller

Sağlık haberciliğinde uzmanlaşmaya yönelik ilk adım, sağlık muhabirlerinin kendi aralarında örgütlenmeleri ile başlamıştır. Diğer yandan her ne kadar sağlık muhabirleri dernekleşme faaliyetleriyle adlarından söz ettirir hale gelmişlerse de 2000’li yıllara gelindiğinde bile gazete yönetimleri sağlık alanında ayrı bir servis kurma konusunda isteksiz davranmıştır. Ziyeti Kocabıyık’a (2010) göre medya kuruluşlarında sağlık alanında uzmanlaşma kavramının oturmamış olması, alanda uzmanlaşmanın da önündeki en önemli engellerden biridir:

İlk etapta sağlık muhabirliği de yaptırmıyorlar. Sağlık gönderilen işlerden bir tanesi. Orada sorun kurumda sağlık muhabirliği alanında uzmanlaşma kavramının olması. Yani kişinin sağlık muhabirliğinde uzmanlaşması değil sorun. Kurumda olmaması. Eğer kurum nasıl bir ekonomi muhabiri, ekonomi servisi, bir spor servisi, magazin servisi bulunduruyorsa bir sağlık servisi bulundurduğu zaman sorun ortadan kalkacaktır. (...) Gazete veya televizyon içerisinde sağlık servisi olmalı ve orada birkaç tane sağlık muhabiri çalışarak bunun bir sağlık editörü olmalı. Dış haberlerde olduğu gibi. Sporda olduğu gibi.

Kocabıyık’ın bu görüşü muhabirliğe *Güneş* gazetesinde “gazetelerde bayan muhabirlerin ilk adım attığı alanlardan biri olan” sağlık alanında başlayan Esra Tüzün tarafından da paylaşılmaktadır. Tüzün (2010), sağlığın basın kuruluşlarında hala bir uzmanlık alanı gibi görülmemesinden dolayı gazeteciliğe yeni başlayan kişilerin bu alanda çalışmak üzere görevlendirildiklerini belirtmektedir. Kazancıbaşı ise (2010) basın yayın organlarının alanında uzman, deneyimli sağlık muhabirleri istihdam etmek yerine gazete sayfalarındaki köşeleri doktorlara ayırdığını söylemektedir. Kazancıbaşı’na göre asıl sorun “sağlık muhabirlerinin haberlerine çok az yer verilirken medyatik doktorlara ve ünlü diyetisyenlere köşe yazarı olarak özel sayfaların açılması”dır.

Basın yayın organlarının sağlık muhabiri istihdam etme konusundaki bu politikaları medya alanında yaşanan bütçe kesintileri ile de ilgilidir. Sağlık muhabirlerinin uzmanlaşmanın sağlanmasına dönük çabalarındaki kırılma noktalarından biri 2001 yılında Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz olmuştur. Genel anlamda tüm sektörleri etkileyen kriz medya sektöründe de önemli sonuçlara yol açmıştır. Yılmaz (2010), geniş çaplı işten çıkarmaların yaşandığı bu dönemden sonra “sağlık alanına bir muhabiri yönlendirmenin gazeteler için bir lüks haline geldiğini” belirtmektedir. “Az muhabirle çok iş çıkarma” şeklinde özetlenebilecek bu politikanın uzmanlaşma önünde çıkardığı bir diğer engel ise Minareci’ye (2010) göre muhabirin kendine yatırım yapma imkânının kalmamasıdır. Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği’nin kuruluşuyla 1991 yılında atılan ilk adım, medya sektöründeki yapısal sorunlar nedeniyle sekteye uğramış; 2000’li yıllara geldiğinde bir yanda sağlık alanında 20 yıllık deneyimi olan uzman muhabirler varken diğer yanda “her habere koşturan genç gazeteciler” sağlık alanında da haber yapmaya başlamışlardır (Kazancıbaşı, 2010). Diğer yandan sağlık alanında yeni muhabirlerin istihdam edilmesi sağlık haberciliğinde uzman muhabirlerin yetişmesi anlamına gelmemiştir. Bunun başlıca nedeni ise Erarslan’a göre (2010) basın kuruluşlarının çok kısa süreli sağlık muhabiri istihdam etmesidir: “Arkadaşımız alana yeterince hâkim olmadan, daha tıbbi terimleri bile yeterince bilmeden, başka bir alana kaydırılıyor. Başka bir arkadaş geliyor. Bir iki ay sonra tekrar kaydırıldığı için ciddi anlamda bir uzmanlaşma yaşanmıyor.”

Medya kuruluşlarındaki bu kurum içi hareketliliğin sağlık haberciliği gibi kritik bir alanda vahim sonuçlara yol açabileceği konusunda uyarıda bulunan Erarslan (2011), Sağlık Muhabirleri Derneği’nin amaçlarından birinin de sağlık haberciliği alanında uzmanlaşmanın önünde bir engel olan kurum içi hareketlilik konusunda basın ve yayın organlarını uyarmak olduğunu belirtmektedir:

Şimdi hemen hemen her gazetenin bir sağlık muhabiri var. Fakat basın kuruluşları sağlık muhabirlerini hangi kritere göre seçiyorlar bu çok önemli bir soru. Benim kişisel tespitim maalesef Türkiye’de sağlık muhabirliği mesleğe yeni başlayan, acehilik dönemini atlatabileceği bir alana ihtiyacı olan arkadaşlara veriliyor. Bu arkadaşların sağlık alanında pişmesi en az iki, üç yılı alıyor. Tıbbi terimlerin öğrenilmesi, en azından nörolojinin ne olduğu, ürolojinin ne olduğu bu ayrımları yapabilmesi için iki, üç yıla ihtiyacı var. İki üç yıl geçiyor diyorlar ki tamam sen muhabir oldun. Seni artık kaydıralım ve iki üç yıllık emek, birikim boşa gidiyor. Sonra başka bir stajyer başlıyor.

Akşam gazetesi sağlık editörü Türkan Yılmaz (2010) ise alanda uzmanlaşma konusundaki bu eksiğin sağlık haberlerinin niteliğini de etkilediğini ifade etmektedir. Yılmaz, pek çok yayın organında sağlık haberlerinin tek kişi tarafından takip edildiğini, oysa sağlık haberciliğindeki pek çok yanlışın önüne basın yayın organlarında sağlık servislerinin kurulmasıyla geçilebileceğini ifade etmektedir.

SONUÇ

Sağlık haberciliğinin tarihsel gelişim sürecinin Osmanlı döneminde okuma yazma bilen sınırlı bir kitleye hitap eden ilk gazeteler ve tıp dergileri yoluyla halkın bilgilendirilmesiyle başladığı söylenebilir. Bilim gazeteciliğinin bir parçası olarak 1830'lu yıllarda yayımlanan ilk gazetelerle ve tıp dergileriyle birlikte başlayan sağlık konulu bilgilerin aktarılması süreci günümüzde ayrı bir uzmanlık alanı olarak şekillenen sağlık haberciliği ile gerçekleşmektedir. Medya alanında yaşanan gelişmelerle birlikte halkın sağlık konularında bilgilendirilmesinde kitle iletişim araçları ön plana geçmiş, başlangıçta halka sağlık bilgisi vermeyi de görev edinen mesleki uzmanlık yayınları olan tıp dergileri ise bu süreçte halktan ziyade sağlık profesyonellerine yönelik daha özelleşmiş yayınlar olarak devam etmişlerdir.

1980 öncesi ve sonrası sağlık haberciliğinin gelişimi ana hatlarıyla ele alındığında öncelikle sağlık haberlerinin medyada giderek daha fazla kendisine yer bulduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle sağlık, medyada daha fazla işlenen bir konu olmaya başlamıştır. 1970'li ve 80'li yıllar boyunca "basında" sağlık haberlerinden bahsedilebilecekken, 1990 sonrası özel televizyonların kuruluşu ile daha geniş bir mecra da sağlık konulu bilgilendirme başlamıştır. 1990 öncesi daha ziyade "sansasyonel" olayların konu edildiği sağlık haberciliğinde, 1990'lı yıllarla birlikte özellikle tıp doktorları tarafından hazırlanan sağlık köşeleri ile halkı hastalıklar ve tedavi yöntemleri konularında bilgilendirmenin daha ön plana geçtiği belirtilebilir.

1990'lı yıllar ayrıca sağlık haberciliğinde uzmanlaşmanın ortaya çıkmaya başladığı ve akabinde bu alanda ilk örgütlenmenin gerçekleştiği yıllar olarak önemli bir başlangıç niteliğindedir. Bu gelişim sürecinde vurgulanabilecek ilk nokta her ne kadar sağlık haberciliği giderek uzmanlaşmanın başladığı bir alan olarak şekillense de sağlık konulu haberlerin medya kuruluşları açısından günümüzde de siyasal ve ekonomik gündeme bağlı olarak kendisine yer bulmasıdır. Sağlık haberlerini üreten kadroya ilişkin dikkat çekilebilecek başlıca nokta ise "uzman sağlık muhabirlerinin" sayıları az da olsa bu alanda varlık gösterebilmeleridir. 1990'lı yıllarda uzmanlaşma ve örgütlenme birbirine paralel olarak gelişmiş ancak 2000'li yıllara gelindiğinde medya kuruluşlarının "ekonomik önlemlere bağlı istihdam politikaları" nedeniyle sekteye uğramıştır. 2000'li yıllarda halen basın kuruluşlarında ayrı bir sağlık servisi yoktur ve burada istihdam edilen ve "sadece sağlık alanı ile ilgilenen" bir uzman "kadro" bulunmamaktadır. Bazen bir uzman sağlık muhabiri ve beraberindeki "stajyerler" ile yürümekte olan sağlık haberciliğinde basın kuruluşlarındaki sağlık muhabirleri aynı zamanda editörlük görevini de yürütmektedirler. Medya kuruluşlarında alanda yeterli deneyime sahip olmayan genç gazetecilerin kendilerini yetiştirmelerine olanak sağlayacak kadar süre bu alanda çalışmadan başka bir birime veya pozisyona kaydırılması ve uzman sağlık muhabirleri yerine sağlık köşesi yazan "medyatik tıp doktorlarına" gazetelerde giderek daha fazla yer verilmeye başlanması bu alanı "yeni kuşak sağlık muhabirlerinin yetişememesi" sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır.

Sağlık haberciliğinde uzmanlaşmanın desteklenmesi konusunda alandaki örgütlenmelerin de katkısından söz edilebilir. Alanda ilk örgütlenme 1991 yılında Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği’nin kuruluşuyla gerçekleşmiştir. Son derneğin kurulduğu 2012 yılında ise alanda uzmanlaşmanın önemini basın kuruluşları tarafından hala kavranamamış olduğu eleştirisi gündemdedir. Alandaki derneklerin başlıca amaçları arasında sağlık haberciliğinin kalitesini artırmak yer alsa da 2000’li yılların ilk on yılı geride kalmış olmasına rağmen örgütlenmenin dağınık bir görünüm sergilemesinin bu amaca ulaşmada bir engel olabileceği söylenebilir. ESAM-DER tarafından sağlık haberciliği alanındaki sorunlara dikkat çeken ve çözüm önerileri getiren bildirelerin açıklanmasının üzerinden yıllar geçmiş ancak alandaki sorunlar değişmemiş ve çözüm önerileri uygulamaya geçirilememiştir. Her ne kadar dernek üyelerinin mesleki anlamda birbirleriyle dayanışmasından bahsedilebilirse de dernekler arası işbirliğinin güçlü olmadığı dikkati çekmektedir. Habercilerin özellikle kendi çalıştıkları kurumlarla yaşadıkları sorunlara karşı bir güç birliğinin oluşturulmasında tek çatı altında örgütlenmelerinin daha etkili olabileceğini söylemek mümkündür.

Çağdaş demokratik toplumlarda basın, kanunlarla çizilmiş sorumluluklarının yanında toplumsal ve kamusal sorumluluk taşır. Sağlık haberciliğinde bu kamusal sorumluluk, sağlığın doğuştan kazanılmış temel bir hak olarak tanımlanması ve medya aracılığı ile yapılan bilgilendirmenin çok geniş kitlelere ulaşması nedeni ile daha da önemlidir. Öte yandan bu çalışmada elde edilen bulgular sağlık haberciliğinde 1980’lerden 2000’lere olan süreçte eleştirilerin düğümlendiği önemli noktanın sağlık haberciliğinde yaşanan ticarileşme olduğunu ortaya koymuştur. Örtülü reklam veya reklam /tanıtım niteliği ağır basan yayınlar medya kuruluşlarında uzman sağlık muhabirlerinin istihdamı ve kuruluş içerisinde özdenetim mekanizmalarının işletilmesiyle bir dereceye kadar engellenebilir. Haber ve reklam arasındaki objektif kriterlerin belirlenmesinin ise örtülü reklam ve tanıtım konusunda sağlık habercilerine daha net bir çerçeve çizmesi mümkündür.

Sağlık haberciliğinde ticari kaygı güdülmemesi ve çıkar ilişkilerine dayalı haber yapılmaması sadece sağlık muhabirlerinin gazetecilik meslek ilkelerine bağlı habercilik yapmaları ile de mümkün görünmemektedir. Bunun başlıca nedeni ise medya sektöründe yaşanan değişimdir. Bu değişimin haberciler açısından en önemli sonucu ise öncelikle medya kuruluşları arasında gerçekleştirilen anti sendikal mutabakat ve uzman gazeteciler yerine daha az kalifiye elemanların istihdam edilmesidir. Yaşanan değişimle birlikte güvencesiz kalan haberciler yazı işleri ve gazete yönetimi karşısında inisiyatif sorunları yaşamaya başlamış, sağlık habercilerinin bağımsız haber yapma özgürlüklerini etkileyecek baskı ve yönlendirmeler oluşmuştur. Kendi kurumları tarafından yönlendirilmeye çalışılan ve zaman zaman oto sansür uygulanan sağlık habercileri “sipariş sağlık haberleri” gibi uygulamalarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda daha nitelikli bir sağlık haberciliği için öncelikle medya kuruluşlarında uzmanlaşmanın desteklenmesi, sağlık haberciliği gibi hassas bir alanda uzman sağlık muhabirlerinin istihdam edilmesi ve haber konularının seçiminde ve sunumunda uzman sağlık muhabirinin veya sağlık editörünün görüşlerine öncelik verilmesi gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

AYDOĞAN, Ayşegül. (1999). *Sağlık Bilinci ve Medya*. TÜBİTAK, TTB ve ESAM tarafından organize edilen 18-20 Haziran 1999 Kumburgaz İstanbul toplantısı kitabı. İstanbul: TÜBİTAK, TTB, ESAM.

DİNÇ, Gülten. (1990). “Arap Harfleri İle Türkçe Basılmış Tıbbi Süreli Yayınlar Üzerine Bir İnceleme”, *I. Tıp Tarihi Araştırmaları*. Sayı: 4.16-40.

DİNÇ, Gülten. (1993). “Arap Harfleri İle Türkçe Basılmış Tıbbi Süreli Yayınlar Üzerine Bir İnceleme”, *II. Tıp Tarihi Araştırmaları*. Sayı: 5. 96-130.

ERDOĞAN, İrfan. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi*. (3. Baskı). Ankara: Erk Yayınları.

ERİNÇ, Orhan. (1999). *Sağlık Bilinci ve Medya*. TÜBİTAK, TTB ve ESAM tarafından organize edilen 18-20 Haziran 1999 Kumburgaz İstanbul toplantısı kitabı. İstanbul: TÜBİTAK, TTB, ESAM.

ERSOY, Verda.; GÜLER, Mustafa. ve GİRİTLİOĞLU, Hakan. (2008). *Sağlık Hizmeti Sunumunda Reklam ve Tanıtım*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

ERŞAN, Mesude. (1999). *Sağlık Bilinci ve Medya*. TÜBİTAK, TTB ve ESAM tarafından organize edilen 18-20 Haziran 1999 Kumburgaz İstanbul toplantısı kitabı. İstanbul: TÜBİTAK, TTB, ESAM.

GÜNEŞ, Sibel. (1999). *Sağlık Bilinci ve Medya*. TÜBİTAK, TTB ve ESAM tarafından organize edilen 18-20 Haziran 1999 Kumburgaz İstanbul toplantısı kitabı. İstanbul: TÜBİTAK, TTB, ESAM.

KOLOĞLU, Orhan. (1997). *Halka Doğru Bilim: Türkiye’de Bilim Gazeteciliği*. İstanbul: Türk Bilim Tarihi Kurumu.

RADYO DERGİSİ. (15 Ağustos 1942) *Radyomuzda Vücudumuzu Çalıştırılım Programı*. Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 1 (9), ss.4-5.

RADYO DERGİSİ. (15 Ekim 1943) *Dr. Muhit Tümerkan İle Tütünün Zararları*. Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 2 (23), ss.4.

RADYO DERGİSİ. (15 Ağustos 1943) *Dr. Niyazi İsmet Gözcü İle Göz Hastalıkları*. Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 2 (21), ss.4

RADYO DERGİSİ. (15 Temmuz 1943) *Dr. Raşit Serdengeçti İle Neden Sık Solu-
ruz?* Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 2 (20), ss.15.

RADYO DERGİSİ. (15 Temmuz 1943) *Dr. Kemal Hüseyin Pilevnelioğlu İle Tifüs-
ten Korunalım*. Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 2 (20), ss.6.

RADYO DERGİSİ. (15 Ekim 1944) *Dr. Muhiddin Celal Duru İle İlaç Nasıl Kulla-
nılır?* Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü. 3 (35), ss.11.

SÖNMEZ, Mustafa. (2007). *Medyada Diktatörleşme ve Medya Aristokrasisi*. <http://www.bianet.org/bianet/bianet/103329-medyada-diktatorlesme-ve-medy-a-aristokrasisi> (Erişim tarihi: 30. 06. 2011).

ŞEYDA, Arzu. (2003). *Hanımlara Mahsus Gazete, İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Yazılar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı.

ŞİRİN, Zuhâl. (2007). *Mizan Gazetesi İnceleme, Tahlili Fihrist, Seçme Yazılar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

TALU, Umur. (2000). *Dipsiz Medya*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ÜNSAL, Didem. (1999). *Sağlık Bilinci ve Medya*. TÜBİTAK, TTB ve ESAM tarafından organize edilen 18-20 Haziran 1999 Kumburgaz İstanbul toplantısı kitabı. İstanbul: TÜBİTAK, TTB, ESAM.

Kişisel Görüşmeler

- A. Aydın ile yüz yüze görüşme, 25 Ekim 2010.
- A. R. Küçükusta ile yüz yüze görüşme 25 Kasım 2010.
- B. Sancar ile yüz yüze görüşme, 29 Eylül 2010.
- E. Bilaloğlu ile yüz yüze görüşme, 22 Mart 2011.
- E. Kazancıbaşı ile mail yoluyla görüşme, 27 Ekim 2010
- E. Öz ile mail yoluyla görüşme, 8 Kasım 2012
- E. Tüzün ile yüz yüze görüşme, 27 Ağustos 2010.
- İ. Ersoy ile yüz yüze görüşme, 10 Temmuz 2010.
- İ. Ersoy ile yüz yüze görüşme, 27 Mart 2012.
- K. Yılmaz ile yüz yüze görüşme, 21 Ekim 2010.
- M. Erşan ile mail yoluyla görüşme, 19 Temmuz 2010.
- R. Minareci ile yüz yüze görüşme 22 Ekim 2010.
- S. Güneş ile yüz yüze görüşme, 5 Ağustos 2010.
- S. Tükel ile yüz yüze görüşme, 4 Aralık 2010.
- T. Yılmaz ile yüz yüze görüşme, 22 Eylül 2010.
- Y. S. Karaaslan ile yüz yüze görüşme, 15 Temmuz 2010.
- Y. Yılmaz ile yüz yüze görüşme, 22 Eylül 2010.
- Y. Z. Erarslan ile yüz yüze görüşme, 16 Temmuz 2010.
- Y.Z. Erarslan ile mail yoluyla görüşme, 17 Ekim 2011.
- Z. Kocabıyık ile yüz yüze görüşme, 4 Ağustos 2010.

